Kulturni svetniki in kanonizacija

Slovenski in evropski kontekst

Program simpozija in povzetki referatov

Uredila Marijan Dović in Alenka Koron

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Ljubljana, Prešernova dvorana ZRC SAZU, Novi trg 4

14.–15. maj 2015

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

008:929(082)

KULTURNI svetniki in kanonizacija : Slovenski in evropski kontekst : program simpozija in povzetki referatov, Ljubljana, Prešernova dvorana ZRC SAZU, Novi trg 4, 14.-15. maj 2015 / uredila Marijan Dović in Alenka Koron. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015

ISBN 978-961-254-804-9
1. Dović, Marijan
279410432

Program simpozija

Četrtek, 14. maj

9.00–11.00 Prvo zasedanje

Marijan Dović: O kulturnih svetnikih in kanonizaciji (uvod)
Miran Špelič: Kanonizacijski postopki v Cerkvi v preteklosti in danes
David Movrin: Evropska hagiografija med Bogom in narodom
Marko Marinčič: Pesniška samoposvetitev in *translatio imperii*: Vergilij, Petrarka, Prešeren

11.00–11.30 Odmor

11.30–13.15 Drugo zasedanje

Marko Juvan: Svetovljenje Prešerna
Alenka Koron: Življenjepisne prakse v kanonizacijskem procesu: vzorci legende v Prešernovih biografijah
Andraž Jež: Slovenska recepcija Stanka Vraza in njena naddoločenost s Prešernovim kulturnim svetništvom

13.15–15.00 Kosilo

15.00–17.00 Tretje zasedanje

Martina Ožbot Currie: »La questione della lingua« in kanonizacija nekaterih italijanskih klasikov
Irena Samide: Evropski kulturni svetnik Friedrich Schiller in njegova kanonizacija na Slovenskem
Miha Javornik: Od ideologije do ideologije ob biografiji A. S. Puškina
Urška Perenič: Književniki v poimenovanjih ulic v ožjem središču slovenskega glavnega mesta: Prostorska analiza z *GPSV* in *Google Earth*

Petek, 15. maj

9.00–11.00 Prvo zasedanje

Mira Miladinović Zalaznik: Kako se je razvijal uporni kranjski grof Anton Auersperg, nemški pesnik Anastazij Grün, in kakšen vpliv je to imelo na našo podobo o njem?

Monika Deželak Trojar: Kanonizacija A. M. Slomška v verskem in kulturnem kontekstu

Božidar Jezernik: »Oče slovenskega naroda«

Luka Vidmar: Plečnik in Gaudí: (Kulturna) svetnika?

11.00–11.30 Odmor

11.30–13.15 Drugo zasedanje

Marina Protrka Štimec (Zagreb): Komemorativne svečanosti i proizvodnja nacionalnih klasika: Primjeri iz hrvatske književnosti 19. st.

Marija Šarović (Beograd): Kulturne ikone u Srbiji XIX veka

Bojan Baskar: Njegoš med dvema svetništvoma: Slavljenje nacionalnega pesnika in vladarja ob dvestoti obletnici njegovega rojstva

13.15–15.00 Kosilo

15.00–17.00 Tretje zasedanje

Jola Škulj: Vloga nacionalnega, kozmopolitizem in kanonizacija

Nikolai Jeffs: Britanska rekanonizacija in nigerijska dekanonizacija afriške literature: Chinua Achebe, roman in biafrska vojna

Klemen Senica: Znova odkriti Nakajima Atsushi: V iskanju prvega postkolonialnega avtorja

Jernej Habjan: V čem je kulturni svetnik kulturen? Svetnik in poet med življenjem in delom

O kulturnih svetnikih in kanonizaciji (uvod)

Marijan Dović
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Od druge tretjine 19. stoletja se je v kontekstu kulturnega nacionalizma po Evropi naglo razmahnilo slavljenje »velikih mož« kulture – v obliki komemorativnih kultov pesnikov, pisateljev, skladateljev ter drugih umetnikov in razumnikov. Množične razsežnosti tega pojava, ki so mu ritem dajale obletnice oz. stoletnice (»cult of centenary«), vzneseno postavljanje spominskih obeležij (»Denkmalwut«) in pestra ritualna orkestracija, zgovorno pričajo o pomembni vlogi kontinuiranega slavljenja izbranih umetnikov pri formiranju modernih evropskih narodov. Toliko bolj to velja za manjše, politično podrejene literarne kulture z manj izrazito zgodovinsko oz. politično identiteto, kjer je bila investicija v jezik in literaturo posledično izrazitejša, odlikovani položaj pa je neredko pripadel pesnikom, ki so jih posmrtno razglasili za »nacionalne«.

Paleto vzorcev, ki so povezani z omenjenimi praksami, je mogoče ustrezno zajeti s pomočjo koncepta *kanonizacije*. Gre za termin, ki se je doslej v humanistiki uveljavil zlasti v zvezi z izbranimi elitnimi korpusi besedil in drugih umetnin (npr. literarni, slikarski, glasbeni kanon), deloma pa tudi z uveljavljanjem samih umetnikov (kanonizirani oz. kanonični avtorji). A kot nakazujejo novejša spoznanja, bi bilo razumevanje kanonizacije v kulturnem kontekstu treba razširiti, tako da bi ob tekstovnih praksah (kritična izdaja, eksegeza, predelava, apropriacija ipd.) koncept zajel še ritualne prakse (komemoracije, slavja, povorke, polaganje cvetja), rokovanje z relikti/relikvijami, oblikovanje mreže spominskih obeležij in druge mnemonične prakse, pri čemer bi moral ustrezno upoštevati vlogo šolskega aparata in drugih ustanov ter politike.

Kanonizacija na kulturnem področju seveda še zdaleč ni tako kodificiran postopek kot npr. kanonizacija svetnikov v katoliški ali pravoslavnih cerkvah, pa vendar je med procesoma mogoče potegniti določene vzporednice. Ta vzporednost je lahko iztočnica za razmislek o tem, v kolikšni meri je mogoče reprezentativne kanonizirane avtorje – zlasti nacionalne pesnike, kot so Puškin, Mácha, Mickiewicz, Eminescu, Botev, Petőfi, Burns in Hallgrímsson – razumeti kot *kulturne svetnike*. Kulturni svetnik je sekularen pojav, ki se npr. od krščanskega svetnika razlikuje vsaj v eni temeljni potezi – od njega ne pričakujemo

posmrtnega delovanja. Po drugi strani številni primeri kažejo, da so se retorike in prakse narodnih gibanj ravno pri komemorativnih kultih umetnikov pogosto približevale religioznemu področju oz. so posnemale nekatere značilnosti češčenja svetnikov (rituali, romanja, translacija relikvij, hagiografija, urejanje prostora in časa idr.). Na simpoziju bomo torej skušali preveriti, kaj so temeljne značilnosti kulturnega svetnika, ugotoviti, ali in koliko je »svetniška« metafora sploh ustrezna, ter prispevati k splošnejšemu premisleku o nacionalizmu kot (nadomestni) sekularni religiji.

V slovenskem prostoru je s te plati najzanimivejša kanonizacija »nacionalnega pesnika« Franceta Prešerna. Prešernovo posmrtno kariero bomo obravnavali v povezavi s slovenskim narodnim gibanjem, ki je v svoji drugi, aktivistični fazi nujno potrebovalo primerne »vélike može«, da bi lahko prestopilo v zadnjo, množično fazo (po tipologiji M. Hrocha). Pri tem so tako staro- kot mladoslovenski promotorji Prešerna morali obračunati z možnimi pesniškimi rivali (Vodnik kot »pervi slovenski pesnik«, udarni Koseski in pozneje Gregorčič kot popularnejša kandidata), opredeliti negativ(c)e (Vraz kot ilirski »odpadnik«, Auersperg kot »sovražni« Nemec), obenem pa so morali Prešerna postaviti tudi v razmerje do ostalih potencialno slavnih figur (Trubar, Vega, Valvasor; Gallus). Posebej zanimivo je v tem kontekstu začrtati razmerja med (kulturno) kanonizacijo Prešerna in Slomška – toliko bolj v luči Slomškove poznejše cerkvene beatifikacije. Problem vzporedne kanonizacije (kulturne in cerkvene) bomo obravnavali tudi ob primeru znamenitih arhitektov Plečnika in Gaudíja. Končno nas bo v slovenskem okviru zanimala še (ne)kanonizacija ideologov političnega nacionalizma, predvsem Bleiweisa in Tomana.

Slovensko perspektivo bomo na simpoziju širili v različne smeri. Zanimali nas bodo zlasti nacionalni pesniki in drugi kanonizirani umetniki – od Črne gore do Islandije, od Rusije do španske Galicije. Primerjalno bomo obravnavali komemorativne in kanonizacijske modele (podrobneje npr. v zvezi s Schillerjem, ki je vplival na širši srednjeevropski prostor), vzorce postavljanja spominskih obeležij ter poimenovanja lokacij in ustanov. Po drugi strani bomo kanonizacijo kulturnih svetnikov kot značilen produkt kulturnega nacionalizma t. i. dolgega 19. stoletja postavili v zgodovinski kontekst (od grških herojskih kultov naprej) ter skušali omenjene prakse osvetliti še z vidika bolj oddaljenih kultur – od postkolonialne Afrike do Japonske.

Kanonizacijski postopki v Cerkvi v preteklosti in danes

Miran Špelič OFM
Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani

Postopek razglasitve za svetnika je v današnjem času eden bolj zapletenih in vključuje vrsto področij in množico sodelujočih. Ena od devetih kongregacij rimske kurije (četrta po častnem zaporedju) se posveča praktično izključno tem postopkom. Ta postopek pa je seveda sad večstoletnega razvoja, ki še vedno poteka.

V prvih krščanskih stoletij je bil postopek zelo samoregulativen in prepuščen lokalnim pobudam in na tej ravni tudi izpeljan. Spočetka je zadeval izključno svetnike-mučence. Pomembnost kraja in zgodbe je lahko narekovala njeno širitev. Pomemben premik zasledimo v 12. stoletju, ko se je začela oblikovati centralizirana norma. Postopek je lokalen, odločitev pa je pridržana centralni oblasti, to je papežu. Velika novost je povzdignjenje postopka na raven rimske kurije in njene kongregacije za obredje v 16. stoletju. Tudi 20. stoletje je priča nekaterim spremembam v praksi razglašanja svetnikov. Tu izstopa primer sv. Janeza Pavla II., ki je imenoval rekordno število blaženih in svetnikov.

V prispevku si ogledamo glavne etape razvoja postopka kanonizacije ter razlike med beatifikacijo, to je razglasitvojo za blaženega, in kanonizacijo, to je razglasitvijo za svetnika. Omenimo tudi različne prakse v drugih cerkvah.

Evropska hagiografija med Bogom in narodom

David Movrin
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Prispevek bo posvečen meji med hagiografijo in historiografijo, ki je v zgodnjih krščanskih spisih dejansko še ni bilo; nova vera, ki je svoje mesto iskala znotraj zgodovine, je tja umeščala tudi svoje svete, njihovi življenjepisi so veljali za historiografijo. To ni presenetljivo, saj niso bili ti teksti nič manj znanstveni in nič manj usmerjeni k dejstvom kot sočasna historiografija – ta pa ni bila nič manj literarna, nič manj moralistična in nič manj retorična od spisov, ki so kasneje obveljali za hagiografske. Kot ugotavlja Felice Lifshitz, so znova in znova »eni in isti ljudje pisali tako tekste, ki danes veljajo za *historiografske*, kot tekste, ki veljajo za *hagiografske*«. Evzebij iz Cezareje in Gregor iz Toursa, pa tudi Avguštin in Izidor so svoje historiografske spise pisali s svetopisemskim aparatom in v kategorijah odrešenjske zgodovine; eden prvih krščanskih življenjepisov, Evzebijev življenjepis Origena, pa ni nastal kot samostojno delo, temveč kot ekskurz znotraj njegove Cerkvene zgodovine. Razlogi za to sovpadanje so v takratnem dojemanju sveta, ki še ni bil odčaran; dogajanje v nebesih in na zemlji je pokrivala ena halja, brez šiva tkana, za scientistično razumevanje zgodovine ni bilo nobene opore.

Do preloma je prišlo z nastopom sholastike. Ena od posledic investiturnega boja je bila, da so evropski vladarji svojo oblast začeli dojemati in opredeljevati v vse bolj posvetni govorici; čeprav je vsak od njih še vedno vztrajal, da se je na prestolu znašel Dei gratia, se je nekdanji sakralni značaj kraljevskih hiš bolj in bolj izgubljal, na njegovo mesto pa so stopile listine in dokumenti o nasledstvu; kot ugotavljata Felice Lifshitz in Jean Claude Schmitt, je to pospeševalo vrsto novih distinkcij med javnim in zasebnim, kraljevim in cerkvenim, pravnim in običajnim, zgodovinskim in literarnim; ko se je iz opisov političnih dogodkov začel umikati Bog, so z njim izginjali tudi čudeži in nastajala je nova, »realistična« historiografija.

Pesniška samoposvetitev in *translatio imperii*: Vergilij, Petrarka, Prešeren

Marko Marinčič
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Vergilij in Petrarka sta značila primera avtokanonizacije, ki temelji na prilastitvi posameznih literarnih klasikov (Homerja pri Vergiliju, Vergilija pri Petrarku), a tudi celotnih nacionalnih kanonov (pri Vergiliju grškega, pri Petrarku rimskega). Čeprav je Prešernov kult zadobival konkretne ritualne oblike šele postopoma, v desetletjih po avtorjevi smrti, so zametki tega kulta – v smislu avtokanonizacije – vpisani že v besedilo *Poezij*; v njih se Prešeren predstavlja kot lokalna reinkarnacija številnih pesniških klasikov. Vendar moj prispevek ni posvečen kontinuiteti pesniške posvetitve/samoposvetitve kot literarnega toposa in družbene prakse. Zanimata me predvsem morfologija pojava in njegova politična razsežnost. Enij, ki naj bi ga po smrti v grobnici Scipionov ovekovečili z busto, se je v *Analih* že sam predstavil kot fizična reinkarnacija Homerja, svojo pesnitev pa kot utelešenje grške kulture (duša) v drugem jeziku (telo). Vergilij svojo »homersko« avtoriteto še odločneje opre na imperialno idejo, ki pa jo skuša podpreti z vrsto drobnih mitografskih inovacij, na primer s tisto, po kateri naj bi Trojanci izvirali iz Italije. Venčanje Petrarke leta 1341 se po obliki opira na tradicionalni srednjeveški akademski obred, vendar ga lavreat v svoji *Collatio laureationis* drzno prevrednoti: kot avtor *Afrike* in Vergilijev tekmec udejanja *translatio imperii*, prenos kulturno-politične avtoritete klasičnega Rima z novodobnih nosilcev »rimske« oblasti nase kot na obnavljalca antičnega rimstva. Pokazati bom skušal, da Prešeren kot »getski Ovidij« in avtor kranjske različice trojanskega mita ubira podobno pot.

Svetovljenje Prešerna

Marko Juvan
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Kanonizacija »nacionalnih pesnikov«, zvečine romantikov, je v mnogih evropskih književnostih temeljila na argumentu njihove primerljivosti s kanoni *Weltliteratur* (Nemoianu). France Prešeren je z Matijo Čopom v duhu romantičnega univerzalizma že sam snoval svojo poezijo v koordinatah nastajajočega sistema svetovne literature. Prek njegove govorice, ki ponotranja mnogoglasje zgodovinskih dob, jezikov in kulturnih prostorov, se artikulira enkratni glas modernega posameznikovega izkustva. Prav Prešernova neponovljiva pesniška individualnost pa se je v zgodovini svojega učinkovanja utrdila kot tisti glas, ki druge individue interpelira v subjekte slovenstva (Althusser).

Medtem ko se je imaginarno in znotrajbesedilno »svetovljenje« (Kadir) slovenske poezije prek estetskega kozmopolitizma s kanonizacijo Prešerna kot nacionalnega pesnika, kongenialnega klasikom svetovne literature, na domačem ozemlju potrdilo kot stvarno uspešno, pa je bil dejanski prodor Prešernove poezije v mednarodni obtok počasen in neizrazit. Evropski hiperkanon romantike se je namreč oblikoval na podlagah socialnega kapitala, ki so si ga avtorji akumulirali že v dobi svojega delovanja. Prešernove možnosti, da bi pred svojo smrtjo dosegel evropski sloves, so bile nikakršne že zaradi njegove razredne prikrajšanosti, še bolj pa seveda zaradi njegove vezanosti na slovensko literarno polje in jezik, katerih položaj v mednarodni literarni tekmi je bil obroben (Casanova). Drugi razlog, da Prešeren ni postal svetovni avtor, tiči v prevodu, najpomembnejšem dejavniku mednarodnega obtoka besedil. Prešernova pesniška govorica se je namreč izkazala za neprevedljivo (prim. Stanovnik). V prevodni predstavitvi njegov singularno-generični glas, razberljiv v originalu, izgubi prepoznavnost in izginja v podtalje svetovne literature, v nepregledno gmoto neprebranega (*the great unread*).

Življenjepisne prakse v kanonizacijskem procesu: vzorci legende v Prešernovih biografijah

Alenka Koron
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Ob predpostavki, da je Prešeren primer reprezentativnega kanoniziranega nacionalnega pesnika, ki ga zaradi nekaterih značilnosti v retorikah in praksah komemorativnih kultov lahko interpretiramo z metaforo kulturnega svetnika, se ponuja priložnost, da življenjepisne prakse, ki so skušale zajeti njegovo življenje in delo, ugledamo v presečišču z legendo. Skupaj z drugimi hagiografskimi spisi imajo legende bogato in razvejano tradicijo, ki seže vse do antike in še do danes ni zaključena. V spominskih kulturah igrajo med priljubljenimi *lieux de mémoire* (*Erinnerungsorte*) skupaj z biografijami pomembno vlogo: odgovarjajo na vprašanja o skupnem izvoru, vzpostavljajo nacionalno identiteto in posredujejo določene vrednote in norme. Oboje lahko prištejemo k normativnim in formativnim tekstom kulturnega spomina. V prispevku me bo zanimalo, katere žanrske, pripovedne in druge značilnosti legende je mogoče kljub navzven različnim funkcijam »pravih« hagiografskih in posvetnih življenjepisnih besedil zaznati v Kidričevi in Slodnjakovi biografiji o Prešernu ter v biografskih romanih Ilke Vašte *Roman o Prešernu*, Antona Slodnjaka *Neiztrohnjeno srce* in Mimi Malenšek *Pesnikov nokturno*.

Slovenska recepcija Stanka Vraza in njena naddoločenost s Prešernovim kulturnim svetništvom

Andraž Jež
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Prispevek v posmrtni recepciji Stanka Vraza odkriva večplastno (čeravno na prvi pogled neopazno) navezavo na nacionalno konstitutivni prešernovski mit. Posebno v primerjavi recepcije ilirskega pesnika z recepcijo klasičnega antagonista prešernoslovja Jovana Vesela Koseskega se kanonizacija Prešerna kot slovenskega nacionalnega pesnika izriše v svojih kompleksnejših konturah. Tako pri Koseskem kot pri Vrazu je namreč mogoče našteti vrsto (konsenzualno sprejetih, a nikdar poudarjanih) nacionalno afirmativnih kategorij, ki ju šele kvalificirajo kot potencialna Prešernova *negativa*. Pogled na omenjene kategorije od blizu pa jasno pokaže tudi, da »antikanonizaciji« Vraza in Koseskega nista naključni in medsebojno kontingentni, temveč sistemsko povezani. (Vsaj mitski) Prešeren tako združuje (komplementarne) kvalitete obeh omenjenih pesnikov, ob njih pa se o Vrazu in Koseskem reproducirajo tudi poudarki, ki ju od tvorne Prešernove vloge ločujejo – in prav ti njuno recepcijo jasno naddoločajo.

Z vpeljavo metodološke dvojice *centrifugalno – centripetalno* je mogoče dokazovati, da tiste lastnosti obeh pesnikov, ki jih literarna zgodovina na strukturnem robu prešernovskega mita vendarle ohranja, odsevajo redistribucijo nasprotujočih si elementov, ki jih (ponovno mitski) Prešeren kot nacionalni pesnik uteleša v idealni meri. Prispevek z nanašanjem na koncept kulturnih svetnikov dokazuje, da trdoživi vzorec kanonizacije Prešerna (in marginalizacije Vraza) naddoloča celo tista mesta, ki Vraza konsenzualno in na prvi pogled empirično dokazljivo kontinuirano predstavljajo kot najverjetnejšega pretendenta za mesto nacionalnega pesnika in kulturnega svetnika ob Prešernu.

»La questione della lingua« in kanonizacija nekaterih italijanskih klasikov

Martina Ožbot Currie
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Kanonizacija književnih del in njihovih avtorjev vsaj navidez zadeva prvenstveno literarni sistem in literarne odnose, toda pogosto je njen proces najtesneje povezan s problematiko jezikovne rabe, kodifikacije in/ali vzpostavljanja nacionalnega jezika. To velja tudi za italijansko situacijo, v kateri sta razrešitev stoletja dolgega razpravljanja o t. i. »jezikovnem vprašanju« (*la questione della lingua*), ki ga je odprl Dante v svojih spisih *De vulgari eloquentia* in *Convivio*, in s tem dokončno izoblikovanje knjižnega jezika sovpadla z utrditvijo položaja nekaterih že davno ustoličenih klasikov in s poselitvijo literarnega Parnasa z novimi, mlajšimi avtorji. Gre torej za projekt, v katerem se neločljivo povezujeta vsaj dve ambiciji: konstituiranje nacionalnega jezika kot trajnega modela rabe, osnovanega v besedilih izbranih avtorjev, in »uzakonitev« teh avtorjev kot referenčnih piscev oz. kot kulturnih in nacionalnih svetnikov. Oboje je v funkciji tretjega projekta, in sicer vzpostavitve italijanske nacije in države. Referat se bo osredotočil na prispevek nekaterih osrednjih avtorjev 19. in zgodnjega 20. stoletja (Manzoni, De Amicis, Carducci) k razpletu jezikovnega vprašanja, pri čemer so ti avtorji na eni strani potrdili status starejših piscev in na drugi izdelali lastne literarne modele jezikovne rabe in besedilne oblikovanosti. Nakazana bo tudi primerjava s slovensko situacijo, iz katere bo razvidno, da kanonizacija italijanskih in slovenskih avtorjev v 19. stoletju ter njena prepletenost z jezikovno problematiko pričata o podobnih težavah, s katerimi sta se takrat soočali italijanska in slovenska kultura, kar je na prvi pogled morda presenetljivo glede na sicer velike razlike v zgodovini obeh književnosti in jezikov.

Evropski kulturni svetnik Friedrich Schiller in njegova kanonizacija na Slovenskem

Irena Samide
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Razprava se osredinja na kanonizacijo nemškega klasika Friedricha Schillerja (1759–1805) na Slovenskem in osvetljuje poglavitne mehanizme, ki so vplivali na konstituiranje njegovega kultnega položaja vse od konca 18. stoletja do razpada Avstro-Ogrske leta 1918. Pri tem upošteva tako gledališko in založniško produkcijo kot časopisne objave in prisotnost avtorja v konkretni šolski praksi, posebna pozornost pa je namenjena ritualizaciji, ki kulminira v obeleževanju Schillerjevih jubilejev, ter instrumentalizaciji in indoktrinaciji v okviru institucionalnega šolskega aparata. Prav izobraževalne inštitucije igrajo namreč pri kanonizaciji pomembno, čeprav pogosto spregledano vlogo. Na podlagi empiričnih podatkov, pridobljenih iz letnih poročil izbranih klasičnih gimnazij na Slovenskem, tako razprava dokazuje, da so pri pouku uporabljali omejen, skrbno izbran in večidel nespremenljiv korpus literarnih del, katerega razlage so bile, kot razkrivajo naslovi šolskih in domačih spisov, vnaprej reglementirane. Kje so vzroki za tako interpretativno apropriacijo in kakšne so njene posledice, je prikazano na primeru Schillerjeve drame *Viljem Tell*. V drugem delu razprave je predstavljena teza, da moramo Friedricha Schillerja označiti za evropskega kulturnega svetnika, saj je močno presegel nacionalne okvire in se trdno zasidral v evropskem kolektivnem spominu. Razprava odgovarja na vprašanje, katere vsebine njegovih literarnih del in kateri elementi kanonizacije so bili bistveni za izoblikovanje tega transnacionalnega statusa.

Od ideologije do ideologije ob biografiji A. S. Puškina

Miha Javornik
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

V razpravi se ukvarjam z recepcijo Puškina v različnih časovnih obdobjih. Pri tem izhajam iz sistematično urejene predstavitve Puškinove ustvarjalnosti izpod peresa P. Annenkova, ki je v pozitivističnem duhu prvi celovito predstavil Puškinovo osebnost. Nato predstavim simbolistično interpretacijo, ki se nasloni na Annenkova ter ruskemu bralcu predstavi Puškina kot ambivalentno osebnost. V razmisleku se zatem vračam k utemeljitelju zgodovinske poetike A. Veselovskemu in njegovi misli o »materialnosti znaka«, ki pogojuje nastanek in recepcijo umetniškega dela z družbeno-ekonomskimi pogoji in pripravi podlago za formalistično analizo v drugi fazi opojazovskega razvoja, ko imanentno interpretacijo literarnega teksta povežejo s sociološko metodo, v kateri pripišejo pomen tudi biografiji, ki jo ima ta na ustvarjanje (Ejhenbaum).

Prav interpretacija biografije zaznamuje razumevanje Puškinovega izraza v prvi tretjini 20. stoletja, ko se v delih ruskih formalistov (Vinokur) pojavi težnja, da bi pogledali na Puškina-umetnika celovito in v sovisnosti z njegovim življenjem in družbenim okoljem, ki naj bi šele porajalo umetniški izraz. Čeprav se zdi, da že v prvih letih Sovjetske zveze pričenjajo slaviti Puškina kot nacionalnega junaka, ki naj bi bil v dvajsetih letih 19. stoletja goreč privrženec dekabristične »revolucije«, pa se v kaotičnih, a še vedno pluralističnih dvajsetih letih 20. stoletja ideja o »dveh Puškinih« razvija naprej. V delih V. Veresajeva (pomembnega »marksističnega« puškinista) še v letu 1937 živi dvojnost Puškina kot revolucionarja in monarhista in prav to dejstvo vpliva na odločitev, da mu ob 200-letnici rojstva v Leningradu ne postavijo spomenika. A v letih »velikega terorja« – kamor šteje tudi leto 1937 v Sovjetski zvezi – se prične v stalinistični ideologiji preobrat, ki spremeni Puškina v očeta naroda. Na ta način se ustvarja enodimenzionalna predstava o vlogi Puškina kot prvega nosilca revolucionarne misli delavskega razreda, ki vodi v oktobrsko revolucijo. Idealizacija Puškina se nadaljuje še v času po razpadu Sovjetske zveze: na prireditvah ter ob marketinških potezah ob 200-letnici rojstva tudi v devetdesetih letih 20. stoletja ljudje z nezmanjšanim prepričanjem ponavljajo sintagmo ideologa počveničevstva A. Grigorjeva, ki je leta 1859 v *Pogledih na rusko literaturo* zapisal: Пушкин — наше всё.

Književniki v poimenovanjih ulic v ožjem središču slovenskega glavnega mesta: Prostorska analiza z *GPSV* in *Google Earth*

Urška Perenič
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

V referatu si zastavljamo dva vzporedna cilja. Obravnavati želimo nacionalne književnike, ki so posodili svoja imena cestam, ulicam in trgom v ožjem središču slovenske prestolnice. Po eni strani nas zanima historiat literarnih ulic, iz katerega bo mdr. mogoče ugotoviti, katero je bilo ključno obdobje, v katerem so književniki množičneje posojali imena središčnim ulicam, kateri književniki so se skozi imena teh ulic najbolj uveljavili, kako je z razmerji med pesniki in pisatelji, moškimi in ženskami, literati in jezikoslovci, katero obdobje iz zgodovine slovenske književnosti je prek ulic najmočneje zastopano itd. Po drugi strani skušamo odgovoriti na vprašanje, kakšna simbolna sporočila je mogoče iz literarno zaznamovanih uličnih imen razbrati iz sinhronega gledišča: kaj nam na simbolni ravni sporočajo lokacija, lega oz. potek posamezne literarne ulice, kaj lahko izvemo iz obstoječih prostorskih razmerij med več literarnimi ulicami (npr. ali so literarne vezi med avtorji izražene v vzporednem poteku njihovih ulic, ali je mogoče križanje ulic, njihovo tangiranje, razmestitev na različnih bregovih reke, smeri neba idr. povezati s katerim od literarnih razmerij med avtorji). Zlasti na drugo vprašanje skušamo odgovoriti z uporabo sodobnih analitičnih orodij, kakršni sta odprtokodni *GPSV* in *Google Earth*. Predstavljamo si namreč, da pri razporeditvi literarnih ulic ob naključnih vzorcih obstajajo tudi nekateri specifični vzorci oz. take vzorce na tlorisu mestnega središča lahko prepoznamo [šele] prek prostorske analize ulic z omenjenima aplikacijama.

Kako se je razvijal uporni kranjski grof Anton Auersperg, nemški pesnik Anastazij Grün, in kakšen vpliv je to imelo na našo podobo o njem?

Mira Miladinović Zalaznik
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

V kulturnem spominu Slovencev Auersperg ni najbolje zapisan, čeprav je svojo domovino Kranjsko ljubil in častil. Leta 1831 je izdal revolucionarne pesmi *Spaziergänge eines Wiener Poeten* (Sprehodi dunajskega pesnika), ki so jih prepovedali ter avtorja – grofa preganjali. Da je znal slovensko in bil »vnet« bralec *Novic*, nas kljub duhu medkulturnega dialoga ne preseneča. Grün je bil liberalec. Bal se je ruskega vpliva na jugovzhodu Avstrije in Evrope. 1848 je bil izvoljen v frankfurtski parlament, ki so mu Slovenci nasprotovali, saj so se bali nemške nadvlade v *Nemški zvezi*. Kot politik je zaustavil pohod slovenščine v šole in urade, kar mu upravičeno zamerimo. V slabo mu štejemo, da je saniral zadolženo družinsko posestvo tudi s pomočjo davkov, ki jih je pobiral. Nonšalantno smo prezrli, da je izdelal načrt davčne reforme na Kranjskem, ki bi bila pravičnejša. Imamo ga za skopuha, čeprav se je ženini doti odrekel. Redno je podpiral nemške in slovenske kolege v stiski. V oporoki je zapustil po dve štipendiji za nadarjene revne študente Kranjske in Štajerske, čeprav je imel mladega sina. To se nam ne zdi spominjanja vredno, saj smo mnenja, da je imel *dovolj* denarja, torej tudi *dolžnost* dajati in podpirati.

Auersperg je bil upoštevan in cenjen pesnik, ki so ga šolarji morali poznati. Slovenci smo ga kritizirali, bili proti preimenovanju *Novega trga* v *Turjaški trg* in proti obeležju na rojstni hiši. Do svojih Nemcev smo se obnašali tako, kot avstrijski Koroški do svojih Slovencev. Od 1999, ko smo obhajali 150. obletnico Prešernove smrti, visi na hiši nekdanjega prizivnega sodišča v Celovcu obeležje, ki priča, da je tu leta 1832 delal najpomembnejši pesnik vseh Slovencev. Postavil ga je avstrijski PEN, ker Celovec ni premogel modrosti, ki je za takšno dejanje potrebna. Kdaj jo bomo premogli mi?

Kanonizacija Antona Martina Slomška v verskem in kulturnem kontekstu

Monika Deželak Trojar
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Prispevek bo predstavil življenje in delo A. M. Slomška ter njun vpliv na njegovo kanonizacijo v verskem in kulturnem smislu. Prikazal bo podobnosti in razlike obeh postopkov in ilustriral njun potek od Slomškove smrti pa vse do sodobnosti. Že ob smrti so mu Slovenci kot narodna skupnost priznavali status buditelja narodne zavesti, kulturnega delavca, velikega vzgojitelja in ekumenskega apostola, verni sonarodnjaki pa so v njem prepoznali svetniško osebnost. Ker takratne politično-kulturne okoliščine niso dopuščale začetka uradnih postopkov za priznanje njegove svetosti, je zavest o njegovem svetništvu gojilo preprosto ljudstvo. Ljudska iniciativa je bila pozneje tudi najbolj zaslužna za začetek cerkvenega kanoničnega procesa. Vzporedno z zavedanjem o Slomškovem svetništvu v cerkvenem smislu je zorelo tudi prepričanje o njegovem pomenu kot kulturni in narodnostno zavedni osebnosti, ki je zaradi svojih prizadevanj za časa življenja delovala povezovalno tudi po smrti. V širšem narodnostnem in kulturnem smislu je bila najpomembnejša njegova preselitev sedeža lavantinske škofije iz Št. Andraža v Maribor, saj je s tem združil vse Slovence na Štajerskem v isti škofiji in pripomogel k nastanku takšne narodnostne meje na severu, kot velja še danes. H kulturnemu in literarnemu razcvetu je veliko pripomogel tudi z ustanovitvijo Društva sv. Mohorja, ki se je zavzemalo za izdajanje dobrih knjig za ljudstvo in ki svoje poslanstvo opravlja še danes. Slomšek je izstopal tudi po svojem izrazitem narodnostnem in nravstvenem čutu ter po svojem pristnem stiku s preprostimi ljudmi, kar se je izkazalo kot uspešen model nekonfliktnega kulturnega nacionalizma in ga je uvrstilo med vodilne kulturne osebnosti celotnega slovenskega, še posebej pa vzhodnoslovenskega geografskega prostora. Prispevek bo Slomška umestil ob bok drugim pomembnim sodobnikom in poudaril posebnosti njegovega primera.

»Oče slovenskega naroda«

Božidar Jezernik
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Dr. Janez Bleiweis (1808–1881), »narodni buditelj« in urednik *Kmetijskih in rokodelskih novic* (od 1843), je odigral vodilno vlogo v procesu konstrukcije slovenskega naroda. Bleiweisove *Novice* so bile prva stopinja tega procesa, po besedah Dragotina Lončarja »pa najpotrebnejša zato, ker nihče ne more storiti druge stopinje, ako ni storil prve«. Ko je Janez Bleiweis začel izdajati *Kmetijske in rokodelske novice*, slovanski prebivalci notranjeavstrijskih dežel še niso imeli skupnega imena, temveč so se imenovali po deželah. Slovenski pisatelji so uporabljali tri pisave (bohoričico, metelčico in danjčico), vsako po posebnem narečju. Bleiweis je v *Novicah* uveljavil gajico in se zavzemal za uvedbo slovenščine v šole in urade. Bil je zelo priljubljen, imenovali so ga »oče slovenskega naroda«; ob smrti pa ga je cesar Franc Jožef I. razglasil za viteza Trsteniškega. Toda mnenja in ocene o njem in njegovem delu so ostala deljena.

Kardelj je uničevanje nasprotja revolucije začel s kritiko meščanskih političnih voditeljev, ki jih je upodobil kot nasprotnike napredka, nesposobne oblikovanja prave vizije razvoja. V *Razvoju slovenskega narodnega vprašanja* je tako podal oceno, da slovensko narodno gibanje »ni dalo ideologov in voditeljev takega formata, kakor na primer pri Italijanih, Nemcih, Poljakih in celo pri Čehih«. Zlasti je bil kritičen do Bleiweisa. Ta po Kardeljevi oceni »ni bil narodov ideolog, ni bil duh širokih obzorij, ni odkrival narodu perspektiv njegove bodočnosti. Bil je njegov vsakdanji politični vodnik, predstavnik stranke konservativne družbene plasti, v čigar osebnosti se je utelesil ves nesrečni položaj slovenskega naroda, njegova socialna zaostalost, mračnjaštvo, njegova zlomljena duhovna krila na eni in njegova mlada in zato nejasna težnja po svobodi, po neoviranem razvoju na drugi strani …«

Kardelj je torej Bleiweisu očital konservativnost in navezanost na cerkev. Če bi to bila zgolj ocena Bleiweisovega delovanja, bi bila povsem korektna. Vendar to ni bila ocena, temveč očitek. Ker je Kardelj očitek utemeljil na revolucionarnem principu, pa je bil dvojno napačen. Prvič zato, ker Bleiweisovega delovanja ni ocenjeval v kontekstu zgodovinskih razmer njegovega časa in prostora. Drugič pa zato, ker je bilo zanj revolucionarno delovanje apriorno nekaj dobrega, vsako delovanje, ki ni bilo v službi revolucije, pa nekaj slabega.

Gaudí in Plečnik: (Kulturna) svetnika?

Luka Vidmar
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Katoliška Cerkev je med svetnike sprejela zelo malo umetnikov. Tisti umetniki, ki so bili razglašeni za svetnike, te časti niso dosegli zaradi svojih umetniških dosežkov. Sv. Luka ni postal svetnik zaradi legendarnega portreta Matere Božje, sv. Pavlin iz Nole ne zaradi poezije in sv. Hildegarda iz Bingna ne zaradi skladb. Še posebej redki so v panteonu svetnikov likovni umetniki. Cerkev vsaj pred koncem 20. stoletja ni razmišljala o tem, da bi za svetnike prepoznavala ljudi, ki so krščanstvu in njej sami služili z vrhunskimi arhitekturnimi, kiparskimi in slikarskimi stvaritvami. Sicer bi bili med prvimi kandidati za svetništvo umetniki kakor Giotto, Michelangelo in Bernini. Zato sta toliko bolj nenavadna primera Antonija Gaudíja in Jožeta Plečnika, ki ju je konec 20. oziroma na začetku 21. stoletja Cerkev formalno prepoznala kot svetniška kandidata. Oba umetnika imata veliko skupnega: oba sta bila genialna arhitekta na prelomu iz historizma v modernizem, ki sta vse bolj neodvisno od sodobnih umetnostnih tokov razvijala prepoznaven osebni slog, oba globoko verna katoličana, ki sta kot asketska samca svoje življenje in delo še posebej izrazito posvečala Bogu, in oba goreča domoljuba, ki sta pomembno soustvarila kulturno identiteto svojih narodov, posebej pa prestolnic – Barcelone in Ljubljane. V postopku beatifikacije se kot glavni dokazi njunega svetništva navajajo arhitekturne umetnine, šele nato njune osebne kreposti. Ta novost poraja vprašanje, ali je v primeru Gaudíja in Plečnika verska kanonizacija (neznačilno) posledica predhodne kulturne kanonizacije.

Komemorativne svečanosti i proizvodnja nacionalnih klasika: Primjeri iz hrvatske književnosti 19. st.

Marina Protrka Štimec
Filozofska fakulteta, Univerza v Zagrebu

Sekularizacija društvenog prostora kroz 18. i 19. stoljeće dovela je do prepoznatljivih promjena i u hrvatskoj kulturi i književnosti koja je u ovom razdoblju obilježena historizacijskim i estetizacijskim procesima. Aura sakralnog, kako je pokazala Aleida Assmann, prenosi se na kulturu i umjetnost (posebno književnost) kao područja nacionalne legitimacije. Pri tom tek vlastitom autonomijom estetsko područje osigurava adekvatan pedagoški učinak. U tom tek prividnom paradoksu, upozorava Peter Bürger, umjetnost se tek kroz vlastitu autonomiju može učiniti edukacijskim instrumentom iz čega proizlazi i važnost proizvodnje nacionalne književnosti i posvećenih, kanonskih pisaca. U izlaganju ću se osvrnuti na mehanizme kojima se kroz simboličke prakse proizvodi specifično sjećanje i stvaraju predodžbe kolektivne povijesti te pokazati na koji se način upisuju u proces stvaranja književnog kanona. Pri tom ću najprije ukazati na postupke i okvir koji reguliraju komemorativne ceremonije koje prate simboličku legitimaciju Ivana Gundulića, baroknog autora kojeg kao uporište vlastite legitimacije otkriva upravo 19. st. Nakon toga ću uputiti i na prakse kojima se potvrđuje simbolički kapital tada recentnih pisaca poput Ivana Perkovca, Petra Preradovića, Augusta Šenoe ili Dragojle Jarnević.

Kulturne ikone u Srbiji XIX veka

Marija Šarović
Institut za književnost i umetnost, Beograd

Cilj izlaganja je da opiše ulogu istaknutih pojedinaca srpske kulture u procesu formiranja nacije, jedne od tzv. malih nacija Evrope. Razmatraju se i elementi koji nacionalne pokrete povezuju sa religijskim praksama, što je posebno važno kada je reč o složenim odnosima pravoslavne crkve prema radu Vuka Karadžića i Dositeja Obradovića. Stoga će se u izlaganju osvetliti i religijski i kulturni aspekti kanonizacije u komparativnoj perspektivi. Komparativni metod se u srpskom primeru nameće i kao jedini mogući, posebno zbog upadljive činjenice da u Srbiji XIX veka nije postojala *jedinstvena* pesnička figura koja bi objedinila sve elemente kulta »sveca kulture«. Za razliku od većine drugih evropskih zemalja, gde status kulturnog sveca po pravilu dobija samo jedna, najveća (pesnička) figura, u srpskom primeru ovaj status dele tri velike figure koje su, svaka sa svoje pozicije, doprinele građenju srpske nacije. Zato je kao predmet rada postavljena recepcija dela i kanonizacija triju ključnih figura srpske kulture, prosvete i književnosti – Dositeja Obradovića (1739–1811), Vuka Karadžića (1787–1864) i Petra Petrovića Njegoša (1813–1851).

Kad je reč o njihovoj kanonizaciji, važan faktor je i upadljivo kritički odnos srpske kulturne javnosti prema sopstvenom nasleđu. Proces kanonizacije nije tekao glatko i bio je praćen mnoštvom kritičke i polemičke delatnosti, što govori o večitoj sumnji u kulturne vrednosti. Borba za narodni jezik kao književni, sukob sa crkvenim, kao i sa austrougarskim i turskim vlastima, učiniće da delo ovih kulturnih radnika postane važno simboličko bojno polje srpskog nacionalnog pokreta u borbi za veću kulturnu i političku autonomiju. Mnoge polemike u vezi sa tumačenjem, prisvajanjem i uzurpacijom ideja i kulturnog rada Vuka, Dositeja i Njegoša ukazuju i na to da se njihovo nasleđe i dalje kritički posmatra i tumači i da nije reč o istorijski završenom procesu.

Njegoš med dvema svetništvoma: Slavljenje nacionalnega pesnika in vladarja ob dvestoti obletnici rojstva

Bojan Baskar
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Prispevek obravnava razvoj dogodkov, ki so v letu 2013, ob dvestoti obletnici pesnikovega rojstva, privedli do presenetljivega zasuka v čaščenju, prisvajanju in kanonizaciji (tako pesniško-kulturni kakor cerkveni) Njegoša v Črni gori in Srbiji (ter delno v Republiki srbski). Pročrnogorsko usmerjeni črnogorski intelektualci in politiki so imeli zaradi *Gorskega venca* vsa leta po razpadu druge Jugoslavije do Njegoša vsaj ambivalenten odnos, saj je v mednarodnih okvirih prevladovala podoba o njem kot o pesniku in ideologu etničnega čiščenja. Črnogorska država je imela do njega nejasen, lahko bi rekli kar izmuzljiv odnos. Na začetku leta 2013 so srbski nacionalistični literati, opogumljeni z obljubo, da bo njihovo kulturno ministrstvo namenilo denar za obeleževanje obletnice, računali in napovedovali, da se bo v tem letu dokončno pokazalo, kdo je na Njegoša pozabil in kdo ne oziroma čigav je zares Njegoš. Srbska pravoslavna cerkev v Črni gori (pod vodstvom razvpitega Amfilohija) je v koordinaciji z omenjenimi pesniki v Beogradu in z nekaterimi akterji v Republiki srbski (premierom Miloradom Dodikom in režiserjem Kusturico, ki je bil v bližnji preteklosti kulturni minister RS), sprožila postopek razglasitve Njegoša za svetnika in ponovno obudila zahteve po vrnitvi pravoslavne kapelice na vrh Lovćena. Pri kanonizaciji je šlo za Amfilohijevo solistično dejanje, ki na sinodi SPC ni dobilo podpore in je bilo potihem umaknjeno z dnevnega reda, začetek kanonizacije v cetinjskem samostanu pa je v javnosti sprožil obilo posmeha. Čez leto je tudi pesnikom v Beogradu postalo jasno, da obljubljenega denarja ne bo. Srbska vlada se je namreč odločila, da se ne bo vtikala v črnogorske zadeve. Po drugi strani pa je črnogorska vlada vse leto aktivno obeleževala Njegošev jubilej in je namenila znatna finančna sredstva za sanacijo mavzoleja na Cetinju. V novembru je praznovanje jubileja doseglo vrhunec: predsednik vlade je položil venec ob vznožje Meštrovićevega spomenika Njegošu na Cetinju in razglasil 13. november za nov državni praznik, imenovan Njegošev dan ali dan črnogorske kulture.

Vloga nacionalnega, kozmopolitizem in kanonizacija

Jola Škulj
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Ob razdelavi vprašanja osredinjenosti na svoj jaz v romantiki in hkratne goreče umetniške aspiracije po dosegu velikih ustvarjalnih umov se bo referat pomudil ob inherentni potrebi tedanjih pesnikov in njihovi težnji k udejanjanju ideje nacionalnega in kozmopolitizma v procesu sočasnega prizadevanja po konstituiranju pristnega literarnega kanona. V 19. stoletju so bila takšna ambiciozna literarna prizadevanja povsem običajna, navzoča v večini literatur in toliko bolj pri novo vzpostavljajočih narodih. Romantika velja kot obdobje radikalnega posameznikovega zavedanja sebe kot avtonomnega in absolutnega bitja, od tod trditev, da njena poetika poudarja subjektivno, iracionalno, domišljijsko, občutljivo zasebno, spontano, čustveno in vizionarsko. Zanimanje za sebe in nacionalno je neločljivi del romantične na novo domišljene subjektivitete v človekovem samodojemanju. Romantična zavest o sebi samem je pozitivno spodbujala zasnutke nacionalne ideje, posebej v literaturah, ki še niso bile v celoti oblikovane. Pesniki so v lastni vročični zavzetosti animirali svoje edinstveno, vseobsežno razumevanje pripadnosti. V nemško govorečih deželah je bil Shakespearov kanon sveže odkrit in njegovo ime je kot Bard postalo sinonim za samo utelešenje domišljije. Veličina njegovih del je pri romantikih izzvala ustvarjalne misli, da bi tudi njihove kulture postale razkošni dosežki. Čeprav je bilo tisti čas slovensko ozemlje del nemškega govornega področja in so Shakespearova izvirna dela in njegove sonete v nemških prevodih našli v zasebni knjižnici Matije Čopa, literarnega mentorja Franceta Prešerna, pa v Prešernovem delu ne obstaja nobena sled Shakespearovega vpliva in celo njegovega imena ni v pesmih nikoli omenjal. Prešeren je občudoval Petrarco in njegove sonete in se pogosto skliceval na njegovo poezijo, pa tudi na mnoge druge klasike – Homerja, Ovida, Pindarja, Danteja, Camõesa, Cervantesa, Tassa. Referat bo tematiziral Prešernovo reprezentativno romantično zavezanost nasebnosti in domoljubju, ki pa je v njegovi poeziji vedno v tesni interakciji s širšim literarnim izkustvom, z duhovno udeleženostjo v drugosti, v eminentnem izročilu »kulturnih svetnikov« kot neovrgljivim konstitutivnim elementom pravega pesništva, ključnem tudi v dinamiki in kompleksnosti postopka kanonizacije sleherne odlične literature.

Britanska rekanonizacija in nigerijska dekanonizacija afriške literature: Chinua Achebe, roman in biafrska vojna

Nikolai Jeffs
Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem

Intertekstualno ambicijo romana *Razpad* (1958) Chinua Achebeja, utemeljitvenega dela sodobne afriške literature, lahko definiramo kot poizkus preobrnitve prevladujočih podob Afrike, ki jih najdemo v romanih Joycea Caryja in Josepha Conrada ter v kolonialni antropologiji. *Razpad* je postal tematski model za mnoge druge kritično-zgodovinske romane »kulturnega trka«, Achebe kot osebnost pa model in magnet za mnoge druge pisatelje in pisateljice. Med drugim je bil med letoma 1962 in 1972 urednik slovite edicije African Writers Series, ki je bila osrednja institucija izdajanja in kanonizacije afriške literature, predvsem romanopisja, in je izhajala pri založbi Heinemann, ki je skupaj s petimi drugimi britanskimi založbami neokolonialno obvladovala nigerijski knjižni trg.

Nigerijsko-biafrska vojna (1967–1970) je temeljito problematizirala tovrstne procese literarne (re)kanonizacije. Nastala je potreba po domačih založnikih. Vendar roman, ki je sicer pogostoma razumljen kot osrednji oblikovalec nacionalne zavesti, v času vojne ni bil kos nalogam pripovedovanja o njej. Uspešnejši so bili žanri, kot so ustna in pisna poezija, kratke zgodbe in dramatika, ki za nastanek in distribucijo potrebujejo manjši osebni, materialni in časovni vložek, saj družba v času vojne živi v drugačnih razmerah. Tudi Achebe je med vojno, pa vse do leta 1987, opustil romanopisje. Tako je vojna odprla tudi vprašanje (samo)cenzure romana.

Procese literarne (re)kanonizacije je problematizirala tudi povojna oziroma t. i. »druga generacija« nigerijskih pisateljev in pisateljic. Svoje delo je med drugim utemeljila na zavrnitvi zgodovinskih, idealističnih in elitističnih predpostavk njenih predhodnikov, kot sta bila Achebe in Soyinka. To se je izražalo na primer v obravnavanju vojne tematike, kjer »pisanje nazaj« ni bilo več toliko uperjeno »navzven«, proti nekdanji kolonialni matici, temveč je bilo usmerjeno »navznoter« in je tematiziralo protislovja družbenega spola, razreda in etničnosti v lastnih okoljih. S tem se je vzpostavil bistveno drugačen model kanonizacije ne samo nigerijske temveč tudi afriške literature od tistega, ki ga je do nigerijsko-biafrske vojne pooseblja ravno Achebe.

Znova odkriti Nakajima Atsushi: V iskanju prvega postkolonialnega avtorja

Klemen Senica
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Sočasno s ponovnim odkrivanjem imperialne preteklosti se je na Japonskem v devetdesetih letih minulega stoletja pojavila fasciniranost literarnih teoretikov nad književnostjo, nastalo v obdobju Velikega japonskega imperija, ki je sicer obstajal komaj slabo stoletje. Zame še posebej frapantna je reaktualizacija literarnega opusa Nakajime Atsushija (1909–1942), ki zaživa ni obveljal kot ugleden in med ljudskimi množicami priljubljen avtor. Med japonofonimi poveličevalci Nakajime Atsushija izrazito izstopajo literani zgodovinarji Kawamura Minato, Sudō Naoto, Nakamura Kazue in drugi, ki pri svojih (re)konstrukcijah pisatelja kot netipičnega književnika japonskega kolonializma niti niso osamljeni. Njihove homologe je moč najti tudi na anglosaksonskih univerzah; med njimi izstopata Robert Thomas Tierney in Faye Yuan Kleeman.

Omenjenim proučevalcem Nakajime je skupno prizadevanje, da bi dokazali njegovo – do sedaj domnevno neodkrito – sofisticirano literarno nasprotovanje tistikrat uveljavljenim reprezentacijam »drugih« v japonski kolonialni literaturi o kolonijah. Dosledno zanikajo njegovo literarno mediokriteto in ga prikazujejo kot predhodnika postkolonialnih misli na Japonskem. Avreolo začetnika postkolonialne literature *avant la lettre* Nakajimi implicitno nadene Nakamura Kazue. Ker sodim, da so se tri desetletja po izidu Saidovega *Orientalizma* razprave o »drugačenju, eksotiziranju in orientaliziranju inferiornih drugih« akademsko izpele, se nameravam v pričujočem referatu osredotočiti na vprašanje, čemu potreba nekaterih japonskih literarnih zgodovinarjev in peščice anglofonskih panditov, da »najdejo« in definirajo »prvega« japonskega postkolonialnega avtorja.

V čem je kulturni svetnik kulturen?
Svetnik in pesnik med življenjem in delom

Jernej Habjan
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU
IFK Kunstuniversität Linz

Cerkveni in posvetni svetnik se razlikujeta kakor življenje in delo. Pri prvem je delo del življenja, pri drugem je življenje del dela; svetništvo prinese življenje, posvetno oziroma kulturno svetništvo pa delo; pri svetniku delo priča o življenju, pri kulturnem svetniku pa življenje priča o delu; svetniku ni treba ničesar narediti, če je le pravilno živel, kulturnemu svetniku pa ni treba živeti, če je le pravilno delal; svetnikovo delo je svetniško homogeno kakor njegovo življenje, življenje kulturnega svetnika pa je kulturno heterogeno kakor njegovo delo. Razlika med cerkvenim in posvetnim svetnikom je torej razlika med življenjem in delom.

To razliko lahko specificiramo, če jo apliciramo na Andersonovo razliko med predmodernimi in modernimi zamišljenimi skupnostmi. Skupnosti, ki se lahko reproducirajo le, če se kot skupnosti tudi zamišljajo, to samoreprodukcijo v predmoderni fazi zagotavljajo z institucijama svetovne religije in dinastičnega imperija, ki skupnost utelesita kot svetnikovo ali imperatorjevo življenje; v svojo moderno fazo pa te skupnosti vstopijo, ko to ikonično, vertikalno, mesijansko in paradigmatsko zamišljanje zamenjajo s tekstualnim, horizontalnim, praznim in sintagmatskim zamišljanjem v romanu in časniku kot delih, ki ne pripadata nobenemu posamičnemu življenju, temveč vsem, ki se lahko v njiju prepoznajo, tj. skupnosti. V moderni dobi *mi* ne designira vseh, ki se ravnajo po določenem življenju, ampak vse, ki se prepoznajo v določenem delu.

Tako lahko par *življenje in delo* priženemo do obrata: pri svetniku je življenje omrtvičeno v ikono, znak, delo, pri kulturnem svetniku pa delo dobi nadaljevanje v naslednjem delu, tj. dobi življenje. Svetnik je junak monološke hagiografije, kulturni svetnik je avtor dialoških romanov. Svetnik je predmet verovanja, reproduciranega v cerkvi, kulturni svetnik pa predmet vednosti, soočenih v šoli.

Kulturni svetniki in kanonizacija:
Slovenski in evropski kontekst

Program simpozija in povzetki referatov

Ljubljana, ZRC SAZU, Novi trg 4, Prešernova dvorana
14.–15. maj 2015

Vodja simpozija
Marijan Dović

Uredila
Marijan Dović in Alenka Koron

Korekture
Andraž Jež

Izdajatelj
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

Založnik
Založba ZRC

Razmnoževanje
Megacop, Ljubljana, maj 2015

Simpozij je del projekta »Nacionalni pesniki in kulturni svetniki Evrope: komemorativni kulti, kanonizacija in kulturni spomin« (J6-6846), ki ga financira ARRS.